

cat. d'>Espanya en diuen *gresc*, i que és un lloc on s'hi fa *cràie* (fr.)» (1960). En toponímia i com a pretopònim, en part en formes aberrants, n'han quedat molts representants i derivats: *La Creda*, partida prop de Perles (Segre mitjà); *Cretes*, forma mossàrab, poble del Matarranya (en el terme del qual verament abunda); i derivació múltiple.

Que *gleda* sigui el mateix, com *AlcM* i *MLWagner* (*RFE* xi, 277) donen per sobreentès, ja no és evident, i potser ni tan sols segur, per més que realment són moltes les aparences que ho donen a entendre. És ben antic, car *gleda* i *cleda* ja figuren en la Lleuda de Cotlliure de 1249 (*InuLC*); en la variant *cleda* figura en la Tarifa de Bna. de 1279, en la Lleuda de Tortosa (fi S. XIII) i en Eiximenis, veg. les cites en *EntreDL* i, 162b: l'ús tintori estificat allà no hi és gens contrari (cf. «*greda* para adobar paños: creta cimolia» en el *Nebrija* cast.-ll. (g7v), vertit com «*gleda* per a adobar draps: creta» pel *Busa-N.* (1507)). El mot àrab *ḡifl(a)* que *RMa.* posa com a traducció del ll. *creta* (p. 325), a la part àrabo-llatina (p. 136) va traduït *cleta*, i és molt ben conegut en àrab per a 'argila', «terre à foulon» (*Dozy, Suppl.* II, 48b, 49a); *glêda* recullo a Alcúdia de Crespins per al que a Estubeny en diuen *terra roja*, del paisatge del qual és ben típica aquesta espècie geològica (com és ara dalt del *Nèro*), 1962.

Continua més enllà de la frontera O.: arag. «*gleda*: greda, arcilla» (Borao), murc. *glea* (GaSoriano), «arcilla: substancia que se utiliza para la fregaza», «*fregaza*: cacharros que han de limpiarse en el fregadero con *glea*, arcilla especial» (Rrmz. Xarrià). D'altra banda és veritat que la *l* no s'explica bé si prové de *CRETA*, de manera que *Rohlf*s prefereix partir d'un *glis*, *glittis* «humus tenax» —terra enganxosa— que figura en diverses glosses antigues (*CGL* v, 601.7; vi, 495); «hec *glis*, *glittis* per arziella» en les glosses de Munic (segle XIV: *RFGn.* XXIII, 248, n. 1). En definitiva haurem d'admetre que *gleda* resulta de *CRETA*, però amb un encreuament: sigui el de *GLERA* *GLAREA* (com vol *Kuhn* tenint en compte un nom de lloc *Gleda Anayet* que a Sallent li definiren «montones de piedras», cosa expressada per *glera* a Torla, Berdún, Echo i Ansó), sigui per encreuament amb el *GLITEM* suggerit per *Rohlf*s.

La forma que amb més extensió substitueix avui *greda*, almenys en cat. or., és *gresa*, ja recollida pel *DAG*: «*gresa*: mena de terra, greda»: la tinc sentida una mica pertot en les comarques al NE. i N. de Barcelona en frases com «aquests aigats no ens han deixat més que la *grèzæ*» anotades a tots els pobles del Marèsme oriental (Caella --- 1927 etc.); «terra típica d'aquí, predominant en aquest terrer», *St. Feliu de Buxalleu* (1956); «el Raig d'En Buc baixa per les *grèzæ*s de Ca N'Aulina», *St. Martí de Llémna* (1964) i no en tinc més notes perquè me'n vaig cansar; *AlcM* a l'Emp.: «terra barrejada amb pedruscall i sorra granada»; «ni tot són corriols afressats per la petja de l'home, que mata l'herbei, brunyeix les pedres, afetgega l'argila i mol la *gresa*», *PBertrana* (*Proses Bàrbares*, 101).

I n'hi ha força derivats evidents: *grèzæ* i *el greser* (1971) a Grions (prop de Breda), on el nom del mateix poble sembla derivar d'aquí, amb caiguda de -*ri*- quan és pretònic. Aquest *greser* no és menys estès: «aquelles crestalleres dels *gresers*, esmolades per l'aigua dels núvols», *PBertrana* (*Proses Bàrbares*, 65); i sense interrupció deu prolongar-se fins més enllà de l'Alt Cardener, si bé aquí en femení: «quan van ser a dalt de la Vall de Mola, se'n va anar *grèzæz* avall» (*Tuixén*, 1964). Donc bé, sembla que aquest mot amb -*s*- es presenta així mateix en l'antiga documentació rossellonesa, en una escriptura de l'extrem NE., però aquí amb la sorda inicial *cr*- conservada: «terre a Perellós ---, loco vocato Coma de Sent Miquel, affrontat in *cressa* sive garrigua», any 1367 (*InuLC*) on no hem de vacillar a judicar la -*ss*- com una grafia imperfecta per -*z*- que es presenta no rarament en els documents d'aquests llocs i època.

La cosa més simple és admetre una base *TERRA CRËTËA*, derivat adjectival realment documentat en *Lucreci* etc., tenint en compte que és regular aquest tractament de -*ri*- darrere l'accent (com ja vaig explicar en *LleuresC*, 255), com és regular que la *c* caigui si és pretònica (veg. *GRËSCA* i *grenc* ibidem) (*REW*, 3876). No nego que és natural de pensar a veure-hi un germanisme lligat amb l'al. *griess*, que significa 'pedruscall', però això és prolongació de l'a-al. ant. *grioz*; a mida que ens remuntem en el temps, el mot germànic esdevé més diferent del romànic, car en francic o gòtic hauria de ser de la forma *GREUT*, i com que un germanisme català o romànic (fora de Lombardia o Suïssa) no pot venir de l'alt alemany, no s'explicaria la -*s*- ni la *e*.¹

Certament el nostre mot es troba en parlars occitans. En el Departament del Cantal veig sis localitats *La Grèze*, *Grèze* o *Grèzes* noms de llogarets, despoblats, masos i emprius de vaques [1610] i un *Les Grezettes* (*Amé, DicitTopogr.*); d'altres encara n'hi ha en el departament de l'Olt (*Bull. Soc. d'Ét. du Lot* VII, 209); a Rabastens (Tarn) hi ha quatre llocs dits *greza* «terrain graveleux»;² *Carcí grésó* f. «friche, terre aride, inculte» (*Lescalle*); *Sant-Peire-de-Chinhac* id. «friche pierreuse»; *Gers* id. «partie stérile d'un champ, friche»; i el masculí corresponent *gres* «terrain, crayeux ou pierreux» en el Cantal i l'Alt Delinat. Si *greza* prengué parcialment el sentit de 'ròs de bóta' a Marsella, Ais, Avinyó i ja a l'Edat Mitjana això és una evolució secundària que registrem igualment en els representants de *CRETA*: *frprov. gràye*, *Niça gresa* etc. (*FEW* II, 1330b); *Pansier* defineix 1) «gravier, terre caillouteuse»; 2) «gravelée ou tartre»; 3) fig. «la quintessence», i ho documenta com a *gresa* l'any 1160 i *greso* f. el 1698.

Importa notar que tant el fem. com un masculí corresponent i altres derivats figuren en les obres de *Mistral*: «tenon coumpagno au Comte Severan / e se farien coume un *greso*, / trissà per eus», trad. «ainsi que tartre», *Calendau* (III, 40.1); «lou Segnour Jesu-Crist m'a parlà, dins lou *gres* / ounte gardave --- car siéu pastre ---», trad. «dans la lande», ib. (VIII, 64.3);